

بررسی تأثیر جهانی‌شدن و سنت‌گرایی بر خاص‌گرایی فرهنگی (مطالعه موردی

همدان)

علی حجازی‌فر^۱، منصور حقیقتیان^۲، اصغر محمدی^۳

چکیده

فرهنگ عامل تمایز جوامع و گروه‌ها و رکن اصلی شخصیت و هویت انسانی هر ملت است و می‌توان از فرهنگ و هویت فرهنگی خاص سخن گفت. مهاجرپذیری در کلان‌شهرها با فرهنگ‌ها و قومیت‌های گوناگون، سبب تنوع فرهنگی شده، فرهنگ افراد بومی و غیربومی را تحت تأثیر دو جریان خاص‌گرایی و عام‌گرایی قرار داده، جدایی‌گزینی فرهنگی از پیامدهای آن است. هدف پژوهش بررسی تأثیر مؤلفه‌های جهانی‌شدن و سنت‌گرایی، همچنین مهاجر بودن، دین‌داری، فضای مجازی، میزان تحصیلات و پایگاه اقتصادی-اجتماعی بر خاص‌گرایی فرهنگی در بین شهروندان همدانی و نیز تفاوت آن در میان افراد بومی و غیربومی بوده و با رویکرد نظام فرهنگی و متغیرهای الگویی پارسونز و نظریه‌های جهانی‌شدن و سنت‌گرایی انجام شده است. تحقیق با روش پیمایشی و با استفاده از پرسشنامه با نمونه‌ای به حجم ۵۰۰ نفر که با روش خوشه‌ای چندمرحله‌ای و نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شده‌اند، انجام و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزارهای SPSS و PLS استفاده شده است. بر اساس تحلیل معادلات ساختاری،

^۱ دانشجوی دکتری گروه جامعه‌شناسی، واحد دهقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهقان، ایران
danesh.h.f@gmail.com

^۲ دانشیار گروه جامعه‌شناسی، واحد دهقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهقان، ایران (نویسندهٔ مسئول).
mansour_haghighatian@yahoo.com

^۳ استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد دهقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهقان، ایران

asghar.mo.de@gmail.com تاریخ وصول ۱۴۰۲/۵/۱۱

تاریخ پذیرش ۱۴۰۲/۹/۵

فرضیه‌های تحقیق تأیید و حکایت از تأثیر معنادار متغیرهای مستقل بر خاص‌گرایی فرهنگی دارد؛ و در مجموع نیز ۶۷ درصد واریانس خاص‌گرایی فرهنگی را توضیح می‌دهند. **واژگان کلیدی:** خاص‌گرایی فرهنگی، عام‌گرایی فرهنگی، جهانی‌شدن، سنت‌گرایی

مقدمه

فراهم ساختن امکان و وسایل ارتباط بین انسان‌ها، سازگاری افراد با ارزش‌های موجود، تعیین هنجارها و الگوهای رفتاری و آرمانی در جامعه، تعیین هویت فردی و جمعی و مشخص کردن نوع انتظارات افراد از یکدیگر، از جمله کارکردهای فرهنگ است (جهانبخش، ۱۳۹۳: ۲۰). ریشه‌ها و علل بسیاری از انتخاب‌ها و رفتارها در فرهنگ نهفته است (شمس‌احمر، ۱۴۰۰) که به چشم سایر فرهنگ‌ها بیگانه و عجیب می‌آید (گیدنز، ۱۳۸۹: ۳۹). در شهرهای مهاجرپذیر و برخوردار از تنوع قومی که افراد با ریشه‌های فرهنگی و خرده‌فرهنگ‌های متفاوت در کنار هم قرار می‌گیرند و نوعی ناهمگرایی فرهنگی وجود دارد و نیز افراد بومی و مهاجر بر عناصر فرهنگی و هویت خود تکیه می‌کنند، مفهومی با عنوان خاص‌گرایی، جدایی‌گزینی و مرزبندی فرهنگی خودنمایی می‌کند. تنوع و تکثر فرهنگی^۱ می‌تواند با همزیستی و یا تنش‌ها و تعارض‌ها همراه و حتی تهدیدی در برابر یکپارچگی گفتمان فرهنگ غالب باشد؛ زیرا هر گروه و جامعه‌ای دارای مجموعه‌ای از ویژگی‌های انحصاری و خاص فرهنگی است که با نمایان ساختن مرزهای هویتی، آن را از سایر گروه‌ها و جوامع متمایز می‌سازد (شمس‌احمر، ۱۴۰۰)؛ و تأکید بر این تمایز و استقلال فرهنگی و یا نفی فرهنگ‌های دیگر، به شکل‌گیری فرهنگ‌های خاص محلی، قومی، دینی، ملی و ... می‌انجامد.

بیان مسئله

در سالیان اخیر و با ورود بیش‌ازپیش مهاجران به کلان‌شهر همدان پدیده خاص‌گرایی فرهنگی^۲ و پیامدهای آن، نمود بیشتری داشته است. اگرچه این پیامدها در شهر همدان

1. Cultural Pluralism
2. Cultural Particularism

قابل تصور و پیش‌بینی نبوده و از دید بررسی‌های علمی نیز دور مانده است. شهر همدان که در دوره‌های گوناگون میزبان اقوام و از تنوع قومی، مذهبی و فرهنگی برخوردار بوده و به‌عنوان شهری مهاجرپذیر (اسماعیلی، ۱۳۹۶: ۶۳) از مهاجرت داخلی که «در نیم‌قرن اخیر یکی از ابعاد مهم پویایی جمعیت ایران بوده است» (صادقی و ولدوند، ۱۳۹۴: ۵۷)، بی‌تأثیر نمانده و به دلایل جنگ تحمیلی؛ محرومیت و شرایط بد آب و هوایی استان‌های همجوار؛ قطب منطقه‌ای در پذیرش دانشجوی؛ و مهاجرت از نقاط دیگر استان (با قومیت‌های گوناگون)، پذیرای مهاجران بوده و به تنوع فرهنگی و تمایزات اجتماعی افزوده و مناسبات اجتماعی جدیدی را به وجود آورده و واکنش به تغییر در بافت جمعیتی و افزایش جمعیت غیربومی، با داعیه ویژه بودن فرهنگ خود با تکیه بر سابقه تاریخی-فرهنگی را در بین شهروندان بومی به همراه داشته است. این موضوع در کنار جدایی‌گزینی مکانی و فرهنگی بخشی از مهاجران و سکونت آنان در مناطق و شهرک-های خاص، خاص‌گرایی فرهنگی را در این قلمرو مکانی افزایش داده است که این مسئله در محافل خصوصی آشکارتر است؛ و در صورت تشدید آن می‌تواند به افزایش تعارضات فرهنگی و اجتماعی بیانجامد. ضمن اینکه فرآیند جهانی‌شدن^۱ و فرهنگ ملی نیز بر فرهنگ بومی و خرده‌فرهنگ‌ها و جریان خاص‌گرایی / عام‌گرایی در این شهر تأثیرگذار بوده است.

اهمیت و هدف پژوهش

بنابر آنچه گفته شد، مورد توجه و بررسی قرار گرفتن تنوع قومی و فرهنگی بین شهروندان که با نوعی جدایی‌گزینی فرهنگی و اجتماعی همراه است ضمن ارزش مطالعاتی و شناخت شدت و ضعف خاص‌گرایی فرهنگی و نیز برخی عوامل جامعه‌شناختی آن، به مدیران فرهنگی و اجرایی شهر در شناخت و تصمیم‌گیری در حوزه برنامه‌ریزی، مدیریت و نیز امنیت شهری کمک نموده و به افزایش تفاهم فرهنگی و وفاق اجتماعی یاری می‌رساند. از این‌رو سنجش میزان خاص‌گرایی فرهنگی

در بین شهروندان همدانی و نیز تأثیر شرایط فرامرزی مانند جهانی‌شدن و فضای مجازی، همچنین متغیرهای سنت‌گرایی و دین‌داری به‌عنوان نقطه مقابل و نیز متغیرهای زمینه‌ای مانند مهاجر بودن، تحصیلات و پایگاه اقتصادی-اجتماعی شهروندان مد نظر پژوهشگر بوده است.

پیشینه تحقیق

در ارتباط با خاص‌گرایی فرهنگی، موضوعات مرتبط و عوامل مؤثر بر آن، با رویکردهای مختلف و متناسب با شرایط فرهنگی-اجتماعی جامعه هدف، تحقیقات متفاوتی انجام شده است؛ که بیشتر آن‌ها به روش توصیفی-تحلیلی و در بسیاری نیز خاص‌گرایی فرهنگی متغیر فرعی است. چارچوب نظری پژوهش‌ها، به‌طور عمده رویکرد خاص‌گرایی فرهنگی و دیالکتیک جهان‌گرایی و خاص‌گرایی بوده است.

پیشینه داخلی پژوهش

طهماسبی و همکاران (۱۴۰۱) دریافتند که رابطه معناداری بین توسعه صنعتی شهر کنگان و متغیرهای خاص‌گرایی وجود دارد. موسوی سرشت و بابایی فرد (۱۴۰۱) با لحاظ ویژگی‌های خاص‌گرایی و عام‌گرایی فرهنگی هویت قومی مردم عرب خوزستان، برخی از متغیرهای مؤثر بر بازآفرینی هویت قومی را شناسایی که حاکی از وجود چهار بعد کنشی بازآفرینانه: «تغییر»، «نوآوری»، «بازآوری» در مؤلفه‌های هویت قومی و تشدید «واگرایی» با فرهنگ رسمی است. یافته‌های باقری و همکاران (۱۴۰۱) بیانگر تأثیر معنی‌دار متغیرهای سرمایه فرهنگی، قانون‌گرایی، میزان استفاده از رسانه‌های جمعی، اعتماد اجتماعی، احساس تعلق اجتماعی و قوم‌گرایی (با تأثیر منفی) بر میزان هم‌گرایی بین قومی در شهر اهواز است. بر اساس تحقیق رستگار و هادی (۱۴۰۰)، ساکنان بومی شهر بندرعباس با ارزیابی منفی از ساکنان غیربومی، آنان را به‌مثابه دیگری معضله‌دار تفسیر می‌کنند چون منافع اقتصادی و ارزش‌های فرهنگی خود را تا حدی از دست‌رفته تلقی می‌کنند؛ که نتیجه آن انحصارطلبی و خاص‌گرایی و نیز فرسایش سرمایه اجتماعی است. رستم‌بیگی (۱۴۰۰) تلفیق خاص‌گرایی و عام‌گرایی فرهنگی را به‌عنوان واکنش به

جهانی‌شدن در نظر گرفته که می‌تواند هنرهای سنتی را در کنار حفظ ارزش‌های بومی، فراتر از مرزهای جغرافیایی قرار دهد. منصوری‌نیا و همکاران (۱۳۹۸) با استناد به نظریه پارسونز نشان دادند که در مدل جهت‌گیری انتخاب‌های کنشگران، عموماً خاص‌گرایی و مؤلفه‌های آن در مقایسه با عام‌گرایی، از توجه بیشتری برخوردار است. نتیجه تحقیق رضائی‌امینلویی و دیلمقانی (۱۳۹۷) این بود که افراد و اقشار گوناگون برای حل بحران هویت ناشی از جهانی‌شدن، به خاص‌گرایی فرهنگی متوسل می‌شوند. بررسی افضلیان-سلامی و همکاران (۱۳۹۷) حاکی از رابطه مثبت و معنادار عام‌گرایی با مشارکت اجتماعی و مؤید نظر پارسونز مبنی بر تأثیر عام‌گرایی بر توسعه و حاکم بودن خاص-گرایی در جوامع سنتی است. یافته‌های بابائی و همکاران (۱۳۹۶) نشان داد که بین تحصیلات، وضعیت مالی، احساس امنیت، امید به زندگی، میزان استفاده از اینترنت با متغیر جهت‌گیری ارزشی (عام‌گرایانه، خاص‌گرایانه و...) رابطه معنی‌داری وجود دارد. بررسی فزلسفلی و حبیبی‌رضی‌آباد (۱۳۹۵) نشان داد که جهانی‌شدن با تضعیف حاکمیت‌های ملی؛ تشدید تنش‌های سیاسی و قومی؛ و هژمونی فرهنگی - خاص‌گرایی فرهنگی، سبب تقویت خاص‌گرایی‌های قومی شده است. خالقی‌نژاد و کارخانه (۱۳۹۴) با اشاره به تأثیر جهانی‌شدن بر فرهنگ‌های ملی، نتیجه گرفته‌اند که در گذر زمان و با آشکار شدن نقاط ضعف فرهنگ و هویت جهانی، شاهد تغییر و تحول و یا بازگشت و حتی پررنگ‌تر شدن فرهنگ‌ها و هویت‌های خاص هستیم. شفیعی‌نیا (۱۳۹۴) دریافت که رشد خاص‌گرایی‌های قومی و مذهبی و یا هویت‌خواهی‌های فراملی ناشی از تأثیر فناوری‌های نوین است. ازجمله نتایج پژوهش وطنی و ساعی (۱۳۹۴) رابطه معنادار و معکوس بین استفاده از اینترنت و خاص‌گرایی است. پژوهش رضادوست و همکاران (۱۳۹۳) حاکی از رابطه مشارکت اجتماعی، اعتماد و تعهد اجتماعی، پایگاه و تحصیلات با عام‌گرایی و رابطه احساس آنومی، محرومیت‌نسبی و اعتماد خاص با خاص‌گرایی است. حبیبی فهیم و همکاران (۱۳۹۱) نتیجه گرفتند که میزان استفاده از اینترنت بر رشد عام‌گرایی مؤثر است. سپهرنیا (۱۳۹۰) در مطالعه‌اش، جهانی‌شدن را عامل همگونی و نیز خاص‌گرایی دانسته، زیرا عده‌ای با از دست دادن هویت سنتی، زیر لوای

خاص‌گرایی‌های فرهنگی در مقابل جهانی‌شدن قرار می‌گیرند. شفیع‌پور (۱۳۹۰) جهانی‌شدن را فرآیندی دیالکتیکی در نظر گرفته است که همزمان، خاص‌گرایی فرهنگی متعادل در مقابل آن به وجود می‌آید. بر اساس مطالعه احمدی (۱۳۸۹)، طرد جهانی‌شدن، تأکید بر سرزمین، بازسازی روایت تاریخی، تشکیل جماعت‌های منسجم، متمایز شدن از دیگران و تأکید بر مطلق‌گرایی از ویژگی‌های خاص‌گرایی است. پورحسن‌درزی (۱۳۸۸) نتیجه گرفت که آینده، دوران فرهنگ‌های مختلف است که به واسطه جهانی‌شدن و آگاهی به یکدیگر نزدیک‌تر شده‌اند. پژوهش ربانی و همکاران (۱۳۸۸)، خاص‌گرایی شهروندان بومی، زنان و اهل سنت را به ترتیب کمتر از غیربومی‌ها، مردان و شیعیان نشان می‌دهد. گل‌محمدی (۱۳۸۰) در بررسی خود نشان داد: جهان شاهد احیای خاص‌گرایی فرهنگی است و علت آن، بحران هویت ناشی از جهانی‌شدن و پناه بردن به ایدئولوژی‌های خاص‌گرایانه است. در بررسی روناسی و احمدی (۱۳۸۷) مشخص شد که تحصیلات دانشگاهی سبب گرایش بیشتر به عام‌گرایی است. تحقیق عظیمی‌هاشمی (۱۳۷۳) حاکی از این بود که احساس مسئولیت، تعهد تعمیم‌یافته، تحرک فیزیکی و روانی دارای تأثیر بر عام‌گرایی و روابط درون‌گروهی تقویت‌کننده خاص‌گرایی است.

پیشینه خارجی پژوهش

بررسی دی‌بلازیو^۱ و همکاران (۲۰۲۱) ارتباط تمایز بین ارزش‌های عام‌گرا و خاص‌گرا با تبیین رفتار اجتماعی را تأیید و اعتماد، آگاهی سیاسی، فعالیت‌های انجمنی و نیز تحصیلات و درآمد پایین را به‌عنوان شاخص‌هایی برای خاص‌گرایی معرفی کردند. پارامور^۲ (۲۰۲۰) استدلال کرد که حمله لیبرالیسم به کنفوسیوس‌گرایی، در گنجاندن ایده‌های خاص‌گرایی در پیدایش تفکر سیاسی در چین و ژاپن مؤثر بود. زیگادلو^۳ (۲۰۱۸). با چارچوب نظری خاص‌گرایی، ماهیت مفهوم چهره (mianzi) به‌عنوان پدیده‌ای اجتماعی و عنصر اساسی فرهنگ در چین (نه «صورت») را بررسی و نتیجه گرفت که علی‌رغم

1. De Blasio
2. Paramore
3. Zygađło

گرایش به «کوچک شدن جهان»، فرهنگ‌های معین ویژگی خاص خود را حفظ می‌کنند. رمزی^۱ (۲۰۱۸)، مفهوم «عصیت» ابن‌خلدون و دلالت آن برای مسلمانان ساکن در کشورهای غیراسلامی را در تقابل جهانی‌شدن و خاص‌گرایی مطالعه و روش‌شناسی، افکار و رویکرد سید نوری در حفظ همبستگی فرهنگی را ارائه می‌کند. در بررسی مایر (۲۰۱۸) دین عامل خاص-گرایی معرفی شده است. پندنزا^۲ (۲۰۱۷) در بررسی «حرکت از جهانی‌گرایی به سمت خاص‌گرایی»، در نظر گرفتن جهانی‌گرایی (انتزاعی) به‌عنوان یک ارزش مستقل، سبب غفلت از نحوه زندگی و روابط مردم تلقی و مفهوم جهانی‌گرایی اجتماعی را مطرح می‌کند، در حالی که در میان زندگی روزمره قرار داشته باشد، بدون اینکه تمدد عام‌گرایی را کنار بگذارد. چن^۳ و همکاران (۲۰۱۷)، در بررسی تأثیر بعد فرهنگی عام‌گرایی-خاص‌گرایی بر نگرش مدیران، دریافتند که علی‌رغم زندگی مدیران برزیلی و چینی در فرهنگ‌های خاص‌تر، در قضاوت نسبت به طرفداری رابطه‌ای از مدیران آمریکایی خشن‌تر بودند. نتایج بررسی تاریخی مک‌کین^۴ (۲۰۱۵) بیانگر آن است که خاص‌گرایی فرهنگی متکی بر گویش و زبان است. انسان‌ها خاص‌گرایی فرهنگی را از زبان شروع و به تفکر ختم می‌نمایند و نقطه پایانی آن کنش اجتماعی است. نتیجه مطالعه روتوندی و استانکا^۵ (۲۰۱۵) این بود که خاص‌گرایی اثر علی مثبتی بر احتمال ارائه رشوه دارد. سورک^۶ (۲۰۱۳) نشان داد که تقویم‌های سیاسی و شهادت‌شناسی، به نشانه مهم هویت و ابزار نمادین بسیج سیاسی در فلسطین تبدیل شده و برای پیشبرد خاص‌گرایی فلسطینی مهم است. و پیش‌بینی کرد که شهیدپروری بخشی از حافظه سیاسی و ملی فلسطین در آینده خواهد بود. تامپکینز^۷ و همکاران (۲۰۱۰)، باینکه ایالات متحده را به‌طور کلی عام-گرا و ترکیه را خاص‌گرا در نظر گرفته بودند. دریافتند که دانشجویان آمریکایی از نظر خاص‌گرایی و دانشجویان ترک از نظر عام‌گرایی امتیاز بالاتری کسب کردند. ما و

1. Ramzy, M. I.

2. Pendenza

3. Chen

4. McCain

5. Rotondi & Stanca

6. SOREK

7. Tompkins

مکلین^۱ (۲۰۰۷) با قرار دادن بعد فرهنگی جهان‌گرایی در مقابل خاص‌گرایی ارزش‌های شخصی، نشان دادند که وجود و شدت ارزش‌ها با رفتار و تصمیم‌گیری افراد مرتبط است. نتیجه بررسی جورجیو^۲ (۲۰۰۵) این بود که فرهنگ‌های دیاسپوریک به یک اندازه از ایدئولوژی‌های جهانی‌شدن و خاص‌گرایی بهره‌مند و به آن‌ها وابسته‌اند. پژوهش بری^۳ و دیگران (۱۹۷۶) حاکی از خاص‌گرایی فرهنگی شدید در تمامی اقوام و عدم تحمل تنوع قومی و چندفرهنگی در کانادا است. دارندگان وضعیت اجتماعی و اقتصادی پایین‌تر بیشتر قوم‌گرا بوده‌اند.

می‌توان گفت تحقیق مشابه و منطبق با پژوهش حاضر انجام نشده و معدود پژوهش‌هایی که به متغیرهای مشترک با این تحقیق و به‌ویژه خاص‌گرایی فرهنگی پرداخته‌اند، فاقد رویکرد جامعه‌شناختی و بیشتر در سطح کلان صورت گرفته و جنبه کاربردی کمتری دارند. همچنین بیشتر این پژوهش‌ها با روش توصیفی-تحلیلی و مطالعات اسنادی و با رویکرد نظری و انتزاعی صورت گرفته‌اند؛ و در بسیاری از آن‌ها خاص‌گرایی فرهنگی متغیر فرعی بوده است. پژوهش حاضر با رویکرد جامعه‌شناختی و در سطح خرد، در قلمرو مکانی شهر همدان که از شهروندان بومی و مهاجر و تنوع فرهنگی برخوردار است انجام شد که پیش‌تر انجام نشده است. پژوهش با روش پیمایشی صورت گرفته و از جامعیت بیشتر و نتایج نظری و کاربردی برخوردار است؛ که ضمن بررسی تأثیر جهانی‌شدن و سنت‌گرایی بر خاص‌گرایی فرهنگی، خاص‌گرایی/عام‌گرایی شهروندان بومی و مهاجر مقایسه شده است. همچنین در تحقیق حاضر از تحلیل معادلات ساختاری استفاده و مدل آن ترسیم شده است که در پژوهش‌های پیشین به چشم نمی‌خورد.

چارچوب نظری

ازجمله دیدگاه نظری در مورد فرهنگ، رویکرد خاص‌گرایانه است. بواس با این رویکرد، تفاوت اساسی گروه‌های انسانی را از نوع فرهنگی و هر فرهنگ را منحصربه‌فرد

1. Ma & McLean
2. Georgiou
3. Berry

و خاص (جهان‌بخش، ۱۳۹۳: ۳۰) و ویژگی‌های فرهنگی را مبتنی بر زمینه‌های فرهنگی خاص می‌داند (مور، ۲۰۰۹: ۳)؛ که با مرزبندی و تمایز بین خود و دیگران و حتی اعتقاد به برتری خود، بر خاص‌گرایی تأکید دارند. نوع واکنش فرهنگ‌ها در مقابل هم و در مقابل جهانی‌شدن، با توجه به غنا و توان هویت‌بخشی، در طیفی از انفعال تا ستیزه‌جویی بروز می‌یابد؛ و به‌طور کلی تحت عنوان عام‌گرایی و خاص‌گرایی فرهنگی دسته‌بندی شده‌اند (کاووسی، ۱۳۹۳: ۱۶۰). خاص‌گرایی فرهنگی تأکید بر عناصر و ویژگی‌های فرهنگی و ایدئولوژی خاص همراه با سوگیری ارزشی و موضع سرسختانه نسبت به دیگر فرهنگ‌ها است.

پارسونز فرهنگ را نیروی عمده پیونددهنده عناصر گوناگون جهان اجتماعی و میانجی‌کنش متقابل در بین کنشگران و جهت‌دهنده به آن می‌داند؛ و از جمله قلمرویی که برای نظام فرهنگی در نظر می‌گیرد، معیارها و هنجارهای مرتبط با درستی و نادرستی کنش‌های انسانی است (شمس‌احمر، ۱۴۰۰: ۵۴۹). پارسونز با الهام از تمایز تونیس بین گمنشافت و گزلفشافت، همبستگی مکانیکی و ارگانیکی دورکیم و جامعه سنتی و دیوان-سالار وبر، مبتنی بر الگوهای ارزشی، میان جوامع انسانی تفاوت قائل شد؛ و برای تحلیل و طبقه‌بندی روابط اجتماعی در دوره‌های کنش، «متغیرهای الگویی»^۱ را به شکل تقابل‌های دوگانه‌تصمیم‌گیری، و در قالب سنخ‌های نگرشی و ارزیابی مطرح کرد و مقایسه گروه‌ها، فرهنگ‌ها و خرده نظام‌ها را ممکن ساخت (اسمیت و رایلی، ۱۳۹۴؛ اسمیت، ۱۳۸۳). متغیرهای الگویی قالب‌های پیش‌ساخته‌ای است که در فرآیند جامعه‌پذیری و فرهنگ‌پذیری در ذهن افراد ایجاد شده و بر رفتار و عملکرد آنان تأثیر می‌گذارد. در الگوی عام‌گرایی / خاص‌گرایی سطح عمل اجتماعی افراد مد نظر است و اینکه آیا در روابط اجتماعی خود بر اساس معیارهای کلی برخورد می‌کنند یا بر اساس معیارهای خاص محلی و شخصی (افضلیان‌سلامی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۸). در واقع شکل‌گیری هویت قومی، نژادی، زبانی، محلی و دینی، سبب احساس تعلق افراد به جغرافیا و یا گروه خاص، تفاوت در انتخاب‌های فرهنگی و ارزشی و متمایز شدن با

^۱. Pattern variables

دیگر گروه‌ها می‌گردد. در خاص‌گرایی کنشگر شیء (فیزیکی یا اجتماعی) را بر اساس ویژگی‌های خاصش داوری می‌کند؛ اما در عام‌گرایی داوری فرد بر مبنای معیارهای قابل‌تعمیم بر مجموعه‌ای از اشیا خواهد بود (روشه به‌نقل از: افضلیان‌سلامی: ۱۹). در حالت خاص‌گرایی روابط از قوانین و استانداردهای انتزاعی اجتماعی اهمیت بیشتری دارند (تامپکینز و همکاران، ۲۰۱۰)، افراد با معیار فردی و عینی به مقایسه و سنجش ارزش‌ها پرداخته و ارتباط با دیگران بر اساس مناسبات خاص مانند دوستی و خویشاوندی است. در حالت عام‌گرایی ضمن تکیه بر اصول انتزاعی مانند انصاف و عدالت، ارتباط با مردم بر اساس هنجارهای عام و رفتار با تمام افراد مشابه است. پارسونز معتقد بود با پیچیده‌تر و تمایز یافته‌تر شدن جوامع، نظام‌های فرهنگی نیز انتزاعی‌تر، انعطاف‌پذیرتر و کلی‌تر می‌شوند (اسمیت و رایلی، ۱۳۹۴؛ اسمیت، ۱۳۸۳). پارسونز فرهنگ را تعیین‌کننده اهداف غایی و هدایت‌گر جامعه و نظام اجتماعی می‌داند (اسمیت، ۱۳۸۳: ۵۷)؛ که با تشکیل نمادهای معنی‌دار مشترک توسط نظام فرهنگی تحقق می‌یابد (هال و نیتس، ۱۳۹۱: ۱۹)؛ و این نمادهای متفاوت، متمایزکننده اعضای جامعه و گروه‌ها است. خاص‌گرایی فرهنگی «توسل به عناصر هویت‌بخش فرهنگی خاص است که در آن بر بی‌همتایی شیوه‌ها، اعمال و ایده‌های یک گروه یا جماعت معین تأکید می‌شود» (گل‌محمدی، ۱۳۹۶: ۱۵۴)؛ و تأکید بر عناصر هویت‌بخش فرهنگی خاص؛ واکنش در برابر جهانی‌شدن و تأکید بر خلوص فرهنگی (پیترسون^۱، ۱۹۹۹ و صالحی-امیری و محمدی، ۱۳۹۲)؛ ذات‌باوری و برنتافتن تساهل و کثرت‌گرایی فرهنگی (گل-محمدی، ۱۳۹۶: ۱۵۵)؛ و تأکید بر اعمال و باورهای گروه یا جماعتی معین و پابندی بر عقاید دینی، آداب و رسوم و سنت‌ها از مؤلفه‌های خاص‌گرایی است.

خاص‌گرایی فرهنگی مفهومی چندوجهی است که می‌تواند الف) به شکل‌گیری جنبش‌های اجتماعی و ملی و انواع بنیادگرایی بیانجامد ب) نوعی انزوا را برای گروه‌ها، اقوام و ملت‌ها به ارمغان بیاورد ج) جدایی‌گزینی و مرزبندی فرهنگی را در درون یک جامعه ایجاد نماید د) به‌عنوان نوعی واکنش، مقاومت و مقابله در برابر جهانی‌شدن بروز

نماید و یا ه) با درک شرایط و واقعیت دنیای جدید، ضمن توجه به عناصر هویت‌بخش زبانی، دینی، قومی، فرهنگ و هویت ملی و فروملی، با حفظ ارتباطات و ایجاد تفاهم فرهنگی و همبستگی اجتماعی در بین گروه یا جامعه‌ای، در برابر دیگر گروه‌ها، جوامع و فرهنگ‌ها و به‌ویژه جهانی‌شدن و امپریالیسم فرهنگی عمل نماید.

رویکرد عام‌گرایانه، نظریه فرهنگی است که در مقابل خاص‌گرایی و توسط تایلور^۱ مطرح شده است. وی معتقد بود که فرهنگ تعبیری از کل زندگی اجتماعی و اکتسابی است و در شرایط یکسان همه جوامع، فرهنگ یکسانی خواهند داشت (جهان‌بخش، ۱۳۹۳: ۲۹). تایلور وحدت روانی در بین نوع بشر و الگوی تکامل و پیشرفت فکری او در طول زمان را دو قانون اصلی و مشترک فرهنگ بشری در نظر می‌گیرد (شمس‌احمر، ۱۴۰۰: ۳۶۳). رویکرد عام‌گرایی فرهنگی به‌صورت آمیزش و همزیستی؛ تحول و تعالی؛ و همگون‌سازی فرهنگی مشاهده می‌شود (کاووسی، ۱۳۹۳: ۱۶۰). در عام‌گرایی اصول، ارزش‌ها و معیارهای عام و فراگیر مد نظر است که درباره‌ی همه‌ی مردم و در همه جا معتبر بوده و اعتبار آن‌ها به علائق و تعلقات محلی، قومی، زبانی، نژادی و دینی فرد بستگی ندارد (گل‌محمدی، ۱۳۹۶: ۱۲۷). معنا و جلوه دیگر عام‌گرایی نداشتن اصول و باورهای ارزشی معین و بی‌تفاوتی نسبت به دیگر فرهنگ‌ها است که مغایر با عام‌گرایی مبتنی بر رشد فرهنگی در تاب‌آوری آگاهانه همراه با کنشگری در برابر فرهنگ‌ها و نظام‌های ارزشی دیگر است. عام‌گرایی فرهنگی^۲ در وسیع‌ترین شکل خود همان جهانی‌شدن فرهنگ یا فرهنگ جهانی است.

به‌طورکلی، دو رویکرد از جهانی‌شدن فرهنگ وجود دارد: نخست؛ فرایندی است که با هماهنگ و یکنواخت شدن شیوه‌های زندگی سستی و به چالش کشیدن خاص‌گرایی‌های فرهنگی، سبب همگون‌سازی فرهنگی، از میان رفتن گوناگونی و تنوع و شکل‌گیری فرهنگ جهانی واحد می‌شود؛ که از آن به غربی کردن فرهنگ جهانی یا «امپریالیسم فرهنگی» یاد می‌شود. گیدنز^۳ جهانی‌شدن را نتیجه گسترش طلبی

1. Taylor
2. cultural generalism
3. Anthony Giddens

و عام‌گرایی نظام اجتماعی مدرن می‌داند. جهانی‌شدن با شکستن مرزهای ملی و محلی و نابودی فاصله‌های مکانی و زمانی، افزایش همسویی مؤلفه‌های گوناگون فرهنگی، تضعیف نظارت دولت‌های ملی، در معرض تهدید قرار گرفتن فرهنگ‌های سنتی و اشاعه ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگ جهانی، سبب رشد عام‌گرایی می‌شود (گیدنز، ۱۳۸۴، شمس‌احمر، ۱۴۰۰). در رویکرد دوم، اعتقاد به رشد و گسترش خرده‌فرهنگ‌های بومی و محلی در کنار یکدیگر و تداوم هویت‌های چندگانه و تنوع فرهنگی است که به شکل‌گیری و گسترش فرهنگی خاص در عرصه جهانی می‌انجامد. بر اساس نظر گیدنز، رابرتسون^۱ و فدرستون، در فرآیند جهانی‌شدن شاهد دیالکتیک عام و خاص و حضور همزمان عام‌گرایی و همگونی و خاص‌گرایی و ناهمگونی هستیم (تاملینسون، ۱۳۸۱: ۳۳). همان‌گونه که رابرتسون می‌گوید باید هم به خاص و تفاوت و هم به عام و انسجام هر دو توجه کرد؛ زیرا ما شاهد یک فرایند عظیم دوجهی هستیم که همزمان متضمن عام‌گردانیدن خاص و خاص‌گردانیدن عام است (رابرتسون، ۱۹۹۲). از این رو همزمان با تأثیر جهانی‌شدن بر عام‌گرایی، جهان شاهد احیای خاص‌گرایی فرهنگی است و علت آن، بحران هویت ناشی از جهانی‌شدن و پناه بردن به ایدئولوژی‌های خاص‌گرایانه است (گل‌محمدی، ۱۳۹۶)؛ بنابراین جهانی‌شدن فرهنگی نوعی فرایند دوجهی و دیالکتیکی و از پیامدهای مدرنیته بوده (شمس‌احمر، ۱۴۰۰: ۲۶۵) و در برابر سنت‌گرایی^۲ قرار دارد. سنت مجموعه‌ای از آیین‌ها، مراسم و الگوهای رفتاری ویژه پیشین است که به‌نوعی عامل وحدت رویه تاریخی در یک جامعه و یا حوزه فرهنگی است که پیوندهای تاریخی و اجتماعی را ایجاد، هویت فرهنگی را تقویت (شمس‌احمر، ۱۴۰۰: ۱۰۰) و به تعبیر گیدنز (۱۳۸۳) از عوامل مرزبندی با دیگر گروه‌ها و تقویت خاص‌گرایی است و همان‌گونه که پارسونز اشاره دارد تغییر ارزش‌های سنتی عامل سوگیری عام‌گرایانه است (شعبی، ۱۳۹۵: ۱۰۰). سنن محمل انتقال میراث یک قوم و مظهر هویت یک قوم، ملت و گروه و عامل وحدت آنان است. سنت و دین همیشه پیوند

1. Robertson

2. Traditionalism

تنگاتنگ داشته‌اند (گیدنز، ۱۳۸۳: ۴۲۲). گنون^۱ نیز دین را بخشی از سنت یا مصداقی از مصداقی آن می‌پندارد (حسن‌زاده و شیخ، ۱۳۹۵: ۷۵). دین از مهم‌ترین عناصر فرهنگ و از عوامل متمایزکننده وابستگان یک فرهنگ از فرهنگ‌های دیگر (هانتینگتون، ۱۳۷۸: ۹۲ و ۱۰۹)؛ و از عوامل انسجام گروهی و خاص‌گرایی است و علت آن است که هر مذهبی خود را بهترین و حقیقی‌ترین مذهب می‌داند (هریسون و هانتینگتون، ۱۳۸۸: ۲۳۷). دورکیم، اسمیت و دیویس جدایی افراد از اعضای اجتماعات و ملت‌های دیگر را از کارکردهای دین می‌دانند (همیلتون، ۱۳۹۰)؛ که به‌عنوان یک واقعیت اجتماعی هزاران سال بر جوامع بشری تأثیر داشته و دارای کارکردهای هویت‌بخشی و همبستگی اجتماعی است (گیدنز، ۲۰۰۶: ۵۳۳).

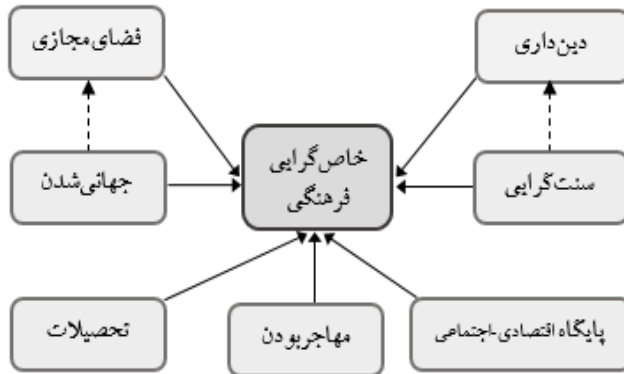
فضای مجازی که محصول فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی در عصر جهانی-شدن است، سبب تحول در تعاملات انسانی، نزدیکی ذائقه‌ها و تأثیر بر هویت فردی و اجتماعی و جریان خاص‌گرایی / عام‌گرایی فرهنگی شده است. گیدنز با تأکید بر تأثیر دوگانه فضای مجازی، یعنی همزیستی و خاص‌گرایی، جریان اطلاعات را سبب ترغیب به نگرش عام و جهانی می‌داند (گیدنز، ۱۳۸۹: ۱۱۰). فضای مجازی با ویژگی‌های؛ فرامکانی و فرازمانی، گمنامی، تنوع، سرعت و دستیابی آسان به اطلاعات (رجبی، ۱۳۹۸: ۷)، با شکستن مرزها، افزایش آگاهی و آشنایی کاربران با جهان و گسترش ارتباطات، سبب دگرگونی در فرهنگ شده (موحد علوی، ۱۳۹۴: ۱۲) و به‌تدریج جوامع و قومیت‌ها را از خاص‌گرایی فرهنگی به سمت عام‌گرایی سوق داده و به فرآیند جهانی‌شدن سرعت بخشیده است (اوون^۲، ۲۰۰۷: ۷۱). بعد دیگر کارکرد دوگانه فضای مجازی تقویت خاص‌گرایی‌های فرهنگی است (فکوهی و عیاری، ۱۳۸۸: ۷). افراد و اقشار گوناگون برای حل بحران هویت ناشی از فضای مجازی به انواع و اشکال خاص‌گرایی‌های فرهنگی متوسل می‌شوند (امینلو و دیلمقانی، ۱۳۹۷: ۶). مهاجرت به‌عنوان یک پدیده اجتماعی علاوه بر افراد مهاجر، جامعه مبدأ و مقصد را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

1. Rene Guenon

2. Tim Owen

تفاوت‌های فرهنگی مبدأ و مقصد و تعارض فرهنگی مهاجران، از بین رفتن هویت فرهنگی و بومی مهاجران، تنوع فرهنگی و تأثیر مهاجران بر فرهنگ جامعه جدید، از پیامدهای مهاجرت است (محرابی‌شاتوری، ۱۳۹۳). همچنین یکی از موارد تمایز میان خود و دیگری، دوگانه‌ی «بومی» در برابر «غیربومی» است که در زیست روزمره ساکنین شهرهای مهاجرپذیر معنا شده، سبب نوعی خاص‌گرایی فرهنگی می‌شود (رستگاری، ۱۴۰۰: ۳۵)؛ و از نظر بسیاری از مردم اقلیت‌ها تهدیدی برای فرهنگ به حساب می‌آیند (گیدنز، ۱۳۸۹: ۳۷۴). تحصیلات مهم‌ترین عامل و علامت تجدد و ارزش‌های نوین بوده (سو، ۱۳۸۰) و بر عام‌گرایی تأثیرگذار است. پژوهش پارسونز (۱۹۵۹) نیز حاکی از کارکرد مدرسه در جامعه‌پذیر نمودن نسل جدید با ارزش‌های عام‌گرا است. در پژوهش لرنر هم تحصیلات و سواد متغیر مهمی در سوگیری ارزشی به سمت متغیر الگویی عام-گرایی است (روناسی، ۱۳۸۷: ۹۴-۹۳).

بورديو طبقه و فرهنگ را به هم گره زده و معتقد است از نظام‌های بینش، سلیقه، قضاوت و گرایش‌های خاص ناشی از تجربیات گذشته، عادت‌واره‌هایی را تشکیل می‌شود که پاسخ‌گویی به شرایط اجتماعی، تصمیم‌گیری و انتخاب را برای فرد ممکن می‌سازند (ممتاز، ۱۳۸۳: ۷۳-۷۴). پارسونز شرایط اجتماعی افراد را در حس فردگرایی یا دیگرخواهی و همبستگی اجتماعی مؤثر می‌داند. به عقیده‌ی پارسونز در جوامعی که پایگاه اجتماعی وابسته به روابط بیولوژیکی است، موقعیت‌های اجتماعی نیز به اشخاص وابسته است؛ اما زمانی که نفوذ پایگاه تحت تأثیر کسب امتیاز شخصی است، نظامی از رده‌های «مای» غیرشخصی تکامل می‌یابند که سبب تمایل به قواعد هنجاری بیان‌کننده تعلق و شهروندی شده، زمینه‌های هنجاری عام جایگزین الزامات ملموس خاص می‌شود (اسکیدمور، به نقل از شعیبي، ۱۳۹۵: ۳۱)؛ و افراد دارای پایگاه اجتماعی-اقتصادی بالاتر، از نگرش و جهت‌گیری عام‌گرایانه‌تری برخوردارند.

الگوی مفهومی پژوهش

پرسش‌های پژوهش این است که:

- خاص‌گرایی فرهنگی در بین شهروندان همدانی چه میزان است؟
- تأثیر متغیرهای جهانی‌شدن، سنت‌گرایی، فضای مجازی، تحصیلات، دین‌داری و پایگاه اقتصادی-اجتماعی بر خاص‌گرایی فرهنگی چگونه است و چه رابطه‌ای با آن دارند؟
- میزان خاص‌گرایی فرهنگی شهروندان بومی و غیربومی (مهاجران) چه تفاوتی دارد؟

فرضیه‌های پژوهش

۱. جهانی‌شدن بر خاص‌گرایی فرهنگی شهروندان همدانی تأثیر دارد.
۲. سنت‌گرایی شهروندان بر خاص‌گرایی فرهنگی آنان تأثیر دارد.
۳. دین‌داری بر خاص‌گرایی فرهنگی شهروندان همدانی تأثیر دارد.
۴. فضای مجازی بر خاص‌گرایی فرهنگی شهروندان همدانی تأثیر دارد.
۵. مهاجر بودن بر خاص‌گرایی فرهنگی شهروندان همدانی تأثیر دارد.
۶. میزان تحصیلات شهروندان بر خاص‌گرایی فرهنگی آنان تأثیر دارد.
۷. پایگاه اقتصادی-اجتماعی شهروندان بر خاص‌گرایی فرهنگی آنان تأثیر دارد.
۸. جهانی‌شدن بر خاص‌گرایی فرهنگی شهروندان همدانی با نقش میانجی فضای مجازی تأثیر دارد.

۹. سنت‌گرایی بر خاص‌گرایی فرهنگی شهروندان همدانی با نقش میانجی دین‌داری تأثیر دارد.

روش پژوهش:

پژوهش کمی از دسته تحقیقات پیمایشی از نوع همبستگی است. جامعه آماری شامل شهروندان ۱۸ تا ۶۵ سال شهر همدان با حجم نمونه ۵۰۰ نفر بوده که با روش خوشه‌ای چندمرحله‌ای و نمونه‌گیری تصادفی نمونه‌ها تعیین شده است. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از نرم‌افزارهای SPSS و PLS و آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است. سنجش روایی با روش اعتبار صوری و محتوایی و استفاده از نظر اساتید و متخصصین و اعمال نظرات اصلاحی انجام شد. برای تعیین روایی سازه، از آزمون همگن‌بودن و بررسی تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد که همه سؤالات تأیید و در مدل اندازه‌گیری بیرونی باقی ماندند. آزمون روایی مدل اندازه‌گیری بر اساس روایی همگرا با استفاده از آزمون میانگین واریانس استخراجی و مقایسه ضریب پایایی ترکیبی و واگرا با آزمون فورنل و لارکر مورد سنجش قرار گرفته است. پایایی ابزار گردآوری اطلاعات و مدل اندازه‌گیری، بر اساس آزمون‌های آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی سنجیده شد. آلفای کرونباخ کل پرسشنامه ۰/۷۹۸ است. کیفیت مدل اندازه‌گیری با استفاده از آزمون روایی متقاطع شاخص اشتراکی بررسی و برازش متغیر ملاک در فرضیه‌های پژوهش، از شاخص‌های ضریب تعیین R^2 ، Gof و استون-گیسر (Q^2) استفاده شده است.

بررسی نرمال بودن متغیرها

جدول ۱- بررسی نرمال بودن متغیرها

متغیر	آماره Z	سطح معناداری
خاص‌گرایی فرهنگی	۰/۰۵۴	۰/۰۰۲
پایگاه اقتصادی-اجتماعی	۰/۳۲۴	۰/۰۰۱
جهانی‌شدن	۰/۱	۰/۰۰۱
سنت‌گرایی	۰/۰۷۱	۰/۰۰۱
دین‌داری	۰/۰۸۹	۰/۰۰۱

۰/۰۰۱	۰/۰۸۷	فضای مجازی
-------	-------	------------

نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنوف^۱ (جدول ۱) نشان داد که سطح معناداری متغیرهای پژوهش کمتر از ۰/۰۵ و حاکی از غیرنرمال بودن متغیرها است؛ بنابراین برای آزمون فرضیه‌ها و الگوسازی معادلات ساختاری از نرم‌افزار Smart PLS استفاده شده است.

همان‌گونه که اشاره شد روایی مدل اندازه‌گیری بر اساس روایی همگرا با استفاده از آزمون میانگین واریانس استخراجی (AVE) و آزمون مقایسه ضریب پایایی ترکیبی (CR) و روایی واگرا با آزمون فورنل و لارکر^۲ مورد سنجش قرار گرفته است. پایایی سازه نیز بر اساس آزمون آلفای کرونباخ^۳، پایایی ترکیبی و میزان واریانس استخراج شده محاسبه شده است (جدول‌های ۲ و ۳).

جدول ۲- مقادیر آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی و میانگین واریانس استخراج شده

ردیف	متغیر	ضریب آلفای کرونباخ (α)	ضریب پایایی ترکیبی (CR)	ضریب پایایی اشتراکی (AVE)
		بزرگ‌تر از ۰/۷	بزرگ‌تر از ۰/۷	بزرگ‌تر از ۰/۵
۱	مهاجر بودن	۰/۷۳۷	۰/۷۶۲	۰/۵۵۴
۲	تحصیلات	۰/۷۳۶	۰/۷۱۷	۰/۵۵۱
۳	جهانی شدن	۰/۸۳۴	۰/۸۷۰	۰/۶۳۰
۴	خاص‌گرایی فرهنگی	۰/۸۵۹	۰/۸۸۰	۰/۶۳۳
۵	دین‌داری	۰/۹۱۲	۰/۹۲۴	۰/۷۳۶
۶	سنت‌گرایی	۰/۸۶۱	۰/۸۹۱	۰/۶۸۴
۷	فضای مجازی	۰/۸۹۰	۰/۹۰۱	۰/۷۱۹
۸	پایگاه اقتصادی اجتماعی	۰/۸۸۹	۰/۷۲۰	۰/۵۳۸

جدول ۳- بررسی روایی واگرا در مدل اندازه‌گیری پژوهش

پایگاه اقتصادی	فضای مجازی	سنت-گرایی	دین‌داری	خاص-گرایی	جهانی شدن	تحصیلات	بومی یا مهاجر	
----------------	------------	-----------	----------	-----------	-----------	---------	---------------	--

¹ Kolmogrov-Smirnov (KS)

² Fornell-Larcker

³ Cronbach's Alpha

بررسی تأثیر جهانی‌شدن و سنت‌گرایی بر خاص‌گرایی فرهنگی... / ۱۵۳

اجتماعی				فرهنگی			بودن	
							۰/۷۴۴	بومی یا مهاجر بودن
						۰/۷۴۲	۰/۶۹۷	تحصیلات
					۰/۷۹۴	-۰/۴۲۹	-۰/۴۳۷	جهانی‌شدن
				۰/۷۹۶	-۰/۷۱۹	۰/۴۸۷	۰/۴۵۳	خاص‌گرایی فرهنگی
			۰/۸۵۸	۰/۴۶۰	-۰/۴۶۴	۰/۱۲۸	۰/۲۱۴	دین‌داری
		۰/۸۲۷	۰/۴۴۶	۰/۶۶۵	-۰/۵۹۲	۰/۳۱۴	۰/۲۷۸	سنت‌گرایی
	۰/۸۴۸	-۰/۲۳۵	-۰/۲۶۰	-	۰/۴۸۷	-۰/۵۳۴	-۰/۴۹۱	فضای مجازی
۰/۷۳۳	۰/۳۵۷	-۰/۲۶۳	-۰/۰۲۰	-	۰/۳۷۵	۰/۲۵۴	-۰/۳۹۴	پایگاه-اقتصادی اجتماعی

بر اساس جدول (۲) میانگین واریانس استخراجی تمامی متغیرها بیشتر از ۰/۵ و بنابراین روایی همگرایی مدل اندازه‌گیری تأیید شده است. جدول (۳) نیز گویای آن است که مقادیر روی قطر اصلی یعنی جذر میانگین واریانس استخراجی، بیشتر از اعداد هر ردیف بوده و بنابراین بین متغیرها روایی واگرا (عدم هم‌خطی) وجود دارد. همچنین با توجه به جدول (۲) که ضرایب آلفای کرونباخ تمامی متغیرها بیشتر از ۰/۷ است. همبستگی بین سؤالات متغیرها در خارج از مدل اندازه‌گیری مورد تأیید و دارای همسانی درونی هستند. از آنجا که پایایی ترکیبی برای تمام متغیرها بیشتر از ۰/۷ است، لذا بین سؤالات هر متغیر در داخل مدل اندازه‌گیری نیز همبستگی وجود دارد. پایایی اشتراکی به میزان تعمیم‌پذیری هر سوال از یک مدل به مدل دیگر می‌پردازد و از آنجا که مقادیر پایایی اشتراکی، همگی بیشتر از ۰/۵ بوده و مورد تأیید هستند؛ بنابراین پایایی ابزار گردآوری اطلاعات و مدل اندازه‌گیری تأیید می‌شود.

متغیرهای پژوهش:

خاص‌گرایی فرهنگی: عبارت است از «توسل به عناصر هویت‌بخش فرهنگی خاص

که بر بی‌همتائی شیوه‌ها، اعمال و ایده‌های یک گروه یا جماعت معین تأکید می‌شود»

(گل‌محمدی، ۱۳۹۶).

تعریف عملیاتی: خاص‌گرایی فرهنگی با سه شاخص کلی و شاخص‌های جزئی آن‌ها تعیین شده است:

۱) واکنش به جهانی‌شدن، با اشکال، سرسختی در پذیرش دیگر فرهنگ‌ها، فراموش نکردن فرهنگ بومی، مقاومت و بیزاری از تغییرات فرهنگی و آداب‌ورسوم و مقابله با عوامل آن. ۲) توسل به عناصر هویت‌بخش زبانی، دینی، قومی و نژادی مانند علاقمندی به زبان مادری، عدم تمایل به یادگیری و بیزاری از زبان‌های بیگانه، دوست داشتن و تعصب به باورها و عقاید دینی، عدم تمایل به حضور قومیت‌های غریبه در محیط زندگی، حمایت از قومیت‌های بومی و داشتن تعصب نژادی. ۳) پابندی به عقاید دینی و سنت‌ها مانند تعصب بر روی عقاید دینی، برخورد با افراد بی تفاوت نسبت به اعتقادات دینی، عشق ورزیدن به آداب‌ورسوم، عدم تمایل به ترک سنت‌ها و برتر دانستن آن‌ها.

جهانی‌شدن: فرآیند فشرده‌گی زمان و فضا، ادغام کم و بیش مردم دنیا در جامعه جهانی (همان: ۲۰) و شبکه‌ای گسترده و مترکم از پیوندها، مناسبات اجتماعی و وابستگی‌های متقابل ناشی از گسترش ارتباط و نوعی همجواری و کاهش فاصله‌های جغرافیایی (تاملینسون، ۱۳۸۱: ۱۴)؛ که سیمای ظاهری و نحوه نگرش به جهان را دگرگون می‌سازد (گیدنز، ۱۳۸۹: ۷۶).

تعریف عملیاتی: این مؤلفه با شاخص‌های میزان اثرپذیری از شرایط جهانی و احساس نسبت به سبک زندگی مدرن و غربی، میزان تمایل به مد و برندها (اروپایی) و انطباق زندگی با مقتضیات زمانه و پشت کردن به فرهنگ خودی سنجیده شد.

سنت‌گرایی: ارج نهادن به باورهای اجتماعی برجای مانده از گذشته و آزموده شده در طول قرون و اعصار (ساروخانی، ۱۳۷۵: ۸۸۷) و آموزه‌ها و اصول کسانی است که سنت را قابل اعتمادتر از افکار، احساسات و افعال حاصل از تجربه و تفکر شخصی می‌دانند (ملکیان، ۱۳۸۱: ۳۵۷). گیدنز سنت را چسبی می‌داند که نظام‌های اجتماعی پیشامدرن را با هم نگاه داشته و به انسجام اجتماعی و تداوم گذشته کمک می‌کند (حاجی‌حیدری و متقی‌زاده، ۱۳۹۱: ۴۴).

تعریف عملیاتی: سنت‌گرایی یعنی تعلق خاطر و التزام نظری و عملی به اصول و حقایق همه‌جایی و همیشگی؛ که با شاخص‌های، تعلق خاطر به گذشته و سنت‌ها، التزام عملی به حفظ، پیروی و انتقال آداب و رسوم سنتی، مقابله با سنت‌شکنی، نگهداری موارد کهن و اعتقاد به بهتر بودن سنت‌ها نسبت به نوپدیده‌ها مورد سنجش قرار گرفته است.

دین‌داری: از نظر دورکیم دین پدیده اجتماعی و نظامی از باورداشت‌ها، مفاهیم، کنش و مناسک عملی است (همیلتون، ۱۳۹۰). دین‌داری مصداق و جلوه‌ای از مفهوم کلی دین و التزام فرد متدین به رعایت فرامین دینی است (پیراهری، ۱۳۹۵: ۱۰۱)؛ و شامل مجموعه رفتارها، باورها و نگرش‌های مرتبط با اصول و فروع دین است (دورکیم، ۱۳۸۳).

تعریف عملیاتی: این متغیر با مؤلفه‌های میزان تعلق و التزام به اصول و فروع دین اسلام و بر اساس ابعاد پنج‌گانه‌ی گلاک و استارک شامل: بعد «مناسکی»^۱، یعنی انجام اعمال مذهبی مانند نماز، روزه، شرکت در مراسم مذهبی و دعا و نیایش و زیارت اماکن مقدس. بعد «پیامدی»^۲ یعنی اعتقاد به کارکرد دین و تأثیر آن در زندگی دنیوی فردی و اجتماعی و اخروی، بعد «باور» یا «اعتقادی»^۳ به معنای اعتقاد به خداوند، پیامبران الهی، زندگی پس از مرگ و معاد و منجی آخرالزمان و بعد «تجربی»^۴ (عاطفی) یعنی نوع و میزان ارتباط با خدا و بعد «شناختی»^۵ (دانش) یعنی میزان آشنایی با احکام مربوط به اصول و فروع دین، مورد سنجش قرار گرفته است.

فضای مجازی: فضای تعاملی و زندگی کاربران اینترنت و شبکه جهانی اطلاعات و ارتباطات است (استریت، ۱۹۹۹)؛ که با میزان و گستره استفاده از فضای مجازی، خدمات و محتوای آن سنجیده شد.

1. ritualistic
2. consequential
3. ideological
4. experimental
5. intellectual
6. Strate, Lance

مهاجر بودن: جابجایی افراد از مکانی به مکان دیگر با هدف اسکان در مکان جدید است (کیوز^۱، ۲۰۱۴). مهاجر افرادی‌اند که از سایر استان‌ها و شهرستان‌های استان به شهر همدان مهاجرت و شهروندان غیربومی محسوب می‌شوند.

پایگاه اقتصادی- اجتماعی: جایگاه فرد در سلسله مراتب گروه بر اساس منزلت، امتیازات و تفاوت با دیگر اعضا است (رفیع‌پور، ۱۳۸۰: ۴۱۸). این متغیر با بیشتر پدیده‌های اجتماعی مرتبط بوده و تأثیرگذار است.

تعریف عملیاتی: این متغیر با شاخص ترکیبی و معرف‌های تحصیلات، منزلت شغلی، دارایی، محل سکونت و نیز شغل و تحصیلات والدین سنجیده شده است.

تحصیلات: به معنای چیزی را بدست آوردن است؛ که در اینجا بدست آوردن علم و دانش مد نظر است. دانشمندان و محققان آموزش و کسب علم و دانش و سطح سواد را در امور مختلف جامعه‌ی بشری مؤثر می‌دانند. از نظر اینگلهارت^۲ افراد با تحصیلات بالاتر، بیشتر فرامادی هستند (اینگلهارت و دیگران، ۱۹۹۹: ۶۷۵).

تعریف عملیاتی: منظور از تحصیلات، میزان مدرک تحصیلی رسمی دریافت شده از موسسات آموزشی معتبر و مورد پذیرش نظام آموزشی کشور می‌باشد.

یافته‌ها

یافته‌های توصیفی نشان داد که ۵۰/۴ درصد جمعیت نمونه مرد و ۴۹/۶ درصد زن بوده‌اند. از نظر سنی بیشترین فراوانی (۳۰٪) مربوط به گروه سنی کمتر از ۲۵ سال و گروه‌های بعدی درصد کم‌تر بودند. پاسخگویان با تحصیلات لیسانس بیشترین فراوانی را داشته‌اند (۳۲/۴ درصد). در ضمن ۵۵ درصد نمونه بالاتر از دیپلم و دارای تحصیلات دانشگاهی هستند. پایگاه اقتصادی- اجتماعی پاسخ‌گویان به ترتیب در سطح متوسط، پایین و بالا قرار دارد. ۳۵ درصد پاسخ‌گویان مهاجر که ۲۰/۶ درصد آنان مهاجران شهرستان‌های استان می‌باشند. همچنین حدود ۸۸ درصد شهروندان همدانی از اینترنت و فضای مجازی استفاده می‌کنند. شاخص‌های آماری متغیرهای پژوهش نیز برابر جدول زیر است.

1. Caves, R.W

2. Ingelhart

جدول ۴- آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	درصد	انحراف معیار	واریانس
خاص گرایی فرهنگی	۲/۷۴	۵۴/۶	۰/۴۸۲	۰/۲۳۲
جهانی شدن	۳/۲۸	۶۵/۶	۰/۶۶۹	۰/۴۴۹
سنت گرایی	۳/۱۷	۶۳/۴	۰/۷۲	۰/۵۱۹
دین داری	۳/۶۳	۷۲/۶	۰/۸۰۳	۰/۶۴۶
فضای مجازی	۲/۶۹	۵۳/۸	۰/۹۰۳	۰/۸۱۶
پایگاه اقتصادی- اجتماعی	۲/۲۷	۴۵/۴	۰/۷۴۱	۰/۵۴۹

جدول (۴) نشان می دهد که دین داری بیشترین و پایگاه اقتصادی- اجتماعی کمترین میزان میانگین را دارند. فرضیه ها با استفاده از تحلیل معادلات ساختاری تحت نرم افزار PLS بررسی و در جدول (۵ و ۶) خلاصه شده است.

جدول ۵- آزمون معناداری فرضیه های پژوهش

فرضیه	روابط	ضریب مسیر	انحراف معیار	t-value	سطح معناداری	نتیجه
اول	جهانی شدن \rightarrow خاص گرایی فرهنگی	-۰/۳۲۸	۰/۰۲۸	۱۱/۷۰۹	۰/۰۰۱	معنادار
دوم	سنت گرایی \rightarrow خاص گرایی فرهنگی	۰/۳۲۴	۰/۰۱۲	۲۷/۵۷۴	۰/۰۰۱	معنادار
سوم	دین داری \rightarrow خاص گرایی فرهنگی	۰/۱۱۱	۰/۰۱۶	۶/۹۸۷	۰/۰۰۶	معنادار
چهارم	فضای مجازی \rightarrow خاص گرایی فرهنگی	-۰/۱۶۶	۰/۰۳۵	۴/۶۸۸	۰/۰۱۸	معنادار
پنجم	مهاجر بودن \rightarrow خاص گرایی فرهنگی	-۰/۰۵۲	۰/۰۲۳	۲/۲۸۷	۰/۰۴۶	معنادار
ششم	تحصیلات \rightarrow خاص گرایی فرهنگی	-۰/۰۹۵	۰/۰۳۸	۲/۵۱۳	۰/۰۰۱	معنادار
هفتم	پایگاه اقتصادی اجتماعی \rightarrow خاص گرایی فرهنگی	-۰/۱۰۴	۰/۰۱۷	۶/۰۳۸	۰/۰۰۹	معنادار

جدول ۶- آزمون معناداری فرضیه های پژوهش

فرضیه	روابط	ضریب مسیر (بتا)			انحراف معیار	t-value	سطح معناداری	نتیجه
		اثر مستقیم	اثر غیرمستقیم	اثر کل				
هشتم	جهانی شدن \rightarrow خاص گرایی فرهنگی	-۰/۳۲۸	-۰/۰۸	-۰/۴۰۸	۰/۰۲۸	۱۱/۷۰۹	۰/۰۰۱	معنادار
	جهانی شدن \rightarrow فضای مجازی	۰/۴۸۷	-	۰/۴۸۷	۰/۰۵۴	۸/۹۶۳	۰/۰۰۳	
	فضای مجازی \rightarrow خاص گرایی فرهنگی	-۰/۱۶۶	-	-۰/۱۶۶	۰/۰۳۵	۴/۶۸۸	۰/۰۱۸	
نهم	سنت گرایی \rightarrow خاص گرایی فرهنگی	۰/۳۲۴	۰/۰۴۹	۰/۳۷۳	۰/۰۱۲	۲۷/۵۷۴	۰/۰۰۱	معنادار
	سنت گرایی \rightarrow دین داری	۰/۴۴۶	-	۰/۴۴۶	۰/۰۴۹	۹/۰۲۸	۰/۰۰۳	

دین‌داری	خاص‌گرایی فرهنگی	۰/۱۱۱	-	۰/۱۱۱	۰/۰۱۶	۶/۹۸۷	۰/۰۰۶
----------	------------------	-------	---	-------	-------	-------	-------

از نتایج جدول (۵) و (۶) می‌توان نتیجه گرفت که:

(۱) فرضیه‌ها و معناداری رابطهٔ متغیرهای مستقل و وابسته (خاص‌گرایی فرهنگی) تأیید شده است.

(۲) متغیرهای سنت‌گرایی و دین‌داری به صورت مستقیم (مثبت) و جهانی‌شدن، فضای مجازی، تحصیلات، مهاجر بودن و پایگاه اقتصادی-اجتماعی به صورت غیرمستقیم (معکوس) بر خاص‌گرایی فرهنگی تأثیر می‌گذارند.

(۳) رابطه بیشتر متغیرهای مستقل و وابسته با سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار است و تنها رابطه فضای مجازی و مهاجر بودن با خاص‌گرایی فرهنگی در سطح ۹۵٪ معنادار بوده است.

(۴) بر اساس آزمون سوبل (Sobel) نقش میانجی متغیر فضای مجازی بین جهانی‌شدن و خاص‌گرایی فرهنگی با سطح اطمینان ۹۵٪ تأیید شده و به میزان ۱۷٪ خاص‌گرایی فرهنگی را تبیین می‌کند؛ بنابراین خاص‌گرایی فرهنگی همزمان از مسیر مستقیم و غیرمستقیم به‌طورکلی (اثر کل) به میزان ۴۱٪ به صورت معکوس تحت تأثیر جهانی‌شدن است.

(۵) همچنین نقش میانجی متغیر دین‌داری بین سنت‌گرایی و خاص‌گرایی فرهنگی با سطح اطمینان ۹۵٪ تأیید شده و به میزان ۱۱٪ خاص‌گرایی فرهنگی را تبیین می‌کند؛ بنابراین خاص‌گرایی فرهنگی همزمان از مسیر مستقیم و غیرمستقیم به‌طورکلی (اثر کل) به میزان ۳۷٪ تحت تأثیر سنت‌گرایی است.

(۶) کیفیت مدل اندازه‌گیری با استفاده از آزمون روایی متقاطع شاخص اشتراکی^۱ به بررسی کیفیت اندازه‌گیری متغیرها بر اساس سؤالات آنها می‌پردازد. در جدول (۷) کیفیت مدل اندازه‌گیری پژوهش برای تک تک متغیرها آورده شده است:

جدول شماره ۷- کیفیت مدل اندازه‌گیری پژوهش

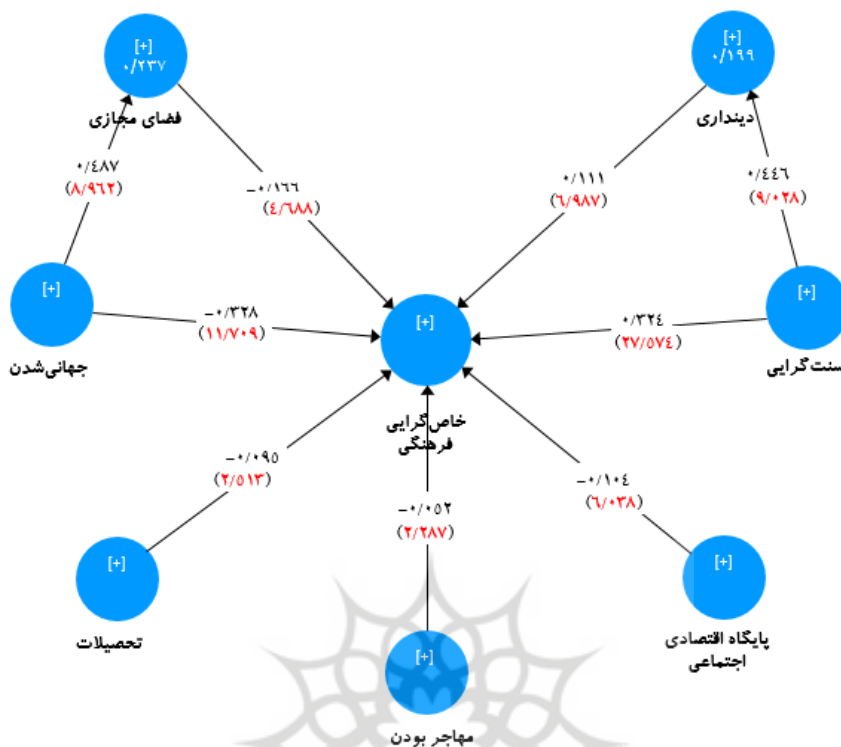
متغیر	کیفیت مدل	نتیجه
خاص‌گرایی فرهنگی	۰/۱۷۴	قوی
پایگاه اجتماعی-اقتصادی	۰/۱۷۷	قوی
جهانی‌شدن	۰/۳	قوی
سنت‌گرایی	۰/۳۵۴	بسیار قوی
دین‌داری	۰/۳۵۲	بسیار قوی
فضای مجازی	۰/۳۲۶	قوی
بومی یا مهاجر بودن	۰/۲۰۷	قوی

(۷) مقادیر حکایت از ارزیابی کیفیت مدل اندازه‌گیری در سطوح بسیار قوی (متغیرهای دین‌داری و سنت‌گرایی) و قوی (متغیرهای خاص‌گرایی فرهنگی، پایگاه اقتصادی اجتماعی، جهانی‌شدن، فضای مجازی و مهاجر بودن) دارد.

برای سنجش میزان برازش متغیر ملاک، از شاخص‌های ضریب تعیین R^2 ، Gof و استون-گیسر (Q^2) استفاده شده است. مقدار شاخص R^2 تنظیم شده حاکی از آن است که در مجموع متغیرهای مستقل (جهانی‌شدن، سنت‌گرایی، دین‌داری، فضای مجازی، میزان تحصیلات، پایگاه اقتصادی-اجتماعی و مهاجر/بومی بودن)، به میزان ۶۷/۱ درصد و به صورتی بسیار قوی خاص‌گرایی فرهنگی را به‌عنوان متغیر درون‌زا یا ملاک مورد برازش قرار می‌دهند. آزمون Gof نیز که مربوط به شاخص نیکویی برازش و کیفیت‌سنجی مدل است و با سه مقدار استاندارد ارزیابی می‌گردد (ضعیف = ۰/۰۱، متوسط = ۰/۲۶ و قوی = ۰/۳۶) قدرت برازش این نرم‌افزار برای بررسی پژوهش را در حد بسیار قوی (۱/۱۴۲) نشان می‌دهد. همچنین میزان شاخص استون-گیسر Q^2 که کیفیت مدل ساختاری را برای متغیر درون‌زا، در سه سطح ارزیابی می‌کند (ضعیف = ۰/۰۲، متوسط = ۰/۱۵ و قوی = ۰/۳۵). برای متغیر خاص‌گرایی فرهنگی ۱۳۹٪ بوده و کیفیت مدل ساختاری پژوهش به صورتی متوسط ارزیابی می‌شود.

الگوی اندازه‌گیری پژوهش در حالت تخمین ضرایب و معناداری ضرایب در شکل

(۱) آورده شده است.

شکل ۱ - مدل اندازه‌گیری پژوهش در حالت تخمین ضرایب و معناداری ضرایب

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر به بررسی تأثیر جهانی‌شدن و سنت‌گرایی بر خاص‌گرایی فرهنگی شهروندان بومی و غیربومی (مهاجر) در کلان‌شهر مهاجرپذیر و برخوردار از تنوع قومی و فرهنگی همدان پرداخته و سنجش میزان خاص‌گرایی فرهنگی و نیز تأثیر شرایط فرامرزی مانند جهانی‌شدن و فضای مجازی، همچنین متغیرهای سنت‌گرایی، دینداری، مهاجر بودن، تحصیلات و پایگاه اقتصادی-اجتماعی شهروندان مد نظر پژوهشگر بوده است. خاص‌گرایی فرهنگی بیانگر تفاوت فرهنگی و مرزبندی و تمایز اعضای فرهنگ‌ها تحت عنوان گروه خودی و غریبه است؛ و می‌تواند به همبستگی در درون هر یک از گروه‌ها و پیدایش گرایش کلیشه‌ای نسبت به غریبه‌ها گردد. در حالت خاص‌گرایی افراد تمایل دارند با اعضای دایره اجتماعی خود معاشرت کنند (سو، ۱۳۸۰: ۳۵). رهیافت عام‌گرایی فرهنگی ضمن پذیرش چندصدایی، ارتباط با مردم بر اساس هنجارهای عام

است. مرزبندی و تمایز گروه‌ها و فرهنگ‌ها؛ تکیه بر حافظه مشترک ذهنی؛ جستجوی فرهنگ خالص و اعتقاد به برتری فرهنگ از علل و عوامل خاص‌گرایی فرهنگی است.

نتایج پژوهش فرضیه اول مبنی بر تأثیر جهانی‌شدن بر خاص‌گرایی فرهنگی را تأیید ($\beta = -0/328$ و $P = 0/001$)؛ و شاخص‌های جهانی‌شدن سبب افزایش نگرش‌های عام-گرایانه بوده و به معنای تأثیر بیشتر عام‌گرایی در دیالکتیک عام و خاص مورد نظر گیدنز، رابرتسون و فدرستون در فرآیند جهانی‌شدن است (تاملینسون، ۱۳۸۱)؛ که نتیجه آن کم-رنگ شدن نسبی مرزهای فرهنگی و نیز نوعی فشار جهان‌گرایی بر فرهنگ‌های خاص (تامپکینز، ۲۰۱۰) بوده است. اما این نتیجه به معنای از بین رفتن خاص‌گرایی فرهنگی نیست؛ و به تعبیر رابرتسون (۱۹۹۲) عام‌گرایی و همگونی و خاص‌گرایی و ناهمگونی همزمان حضور دارند. تحقیق رضائی‌امینلویی (۱۳۹۷) و رستم‌بیگی (۱۴۰۰) حاکی از تأثیر جهانی‌شدن بر عام‌گرایی است. ضمن این‌که دیالکتیک خاص‌گرایی و عام‌گرایی فرهنگی، تأثیر دوگانه جهانی‌شدن، تلفیق و حضور همزمان خاص‌گرایی و عام‌گرایی مورد توجه پژوهش رضائی‌امینلویی، رستم‌بیگی، موسوی‌سرشت (۱۴۰۱) خالقی‌نژاد (۱۳۹۴)، سپهرنیا (۱۳۹۰)، شفیع‌پور (۱۳۹۰) و جورجیو (۲۰۰۵) بوده است.

نتایج پژوهش فرضیه دوم مبنی بر تأثیر سنت‌گرایی بر خاص‌گرایی فرهنگی را تأیید ($\beta = -0/324$ و $P = 0/001$)؛ و تأثیر مستقیم سنت‌گرایی بر خاص‌گرایی فرهنگی بیان‌گر وجود ارزش‌های سنتی در شهر همدان و تأثیر آن در ایجاد پیوندهای تاریخی و اجتماعی و تقویت هویت فرهنگی است و به تعبیر طباطبایی در مواجهه سنت و تجدد می‌توان از «گسست در عین تداوم» سخن گفت (مرشدی، ۱۴۰۱)؛ و با نظر پارسونز و گیدنز که معتقدند سنت از عوامل مرزبندی با دیگر گروه‌ها و تقویت خاص‌گرایی است و با نتیجه پژوهش سپهرنیا (۱۳۹۰) و (شعبی، ۱۳۹۵)، مطابقت دارد. بررسی افضلیان‌سلامی (۱۳۹۷) نیز حاکی از رابطه مثبت عام‌گرایی و رابطه معکوس سنت‌گرایی با مشارکت اجتماعی است و می‌توان نتیجه گرفت رابطه سنت‌گرایی و عام‌گرایی معکوس خواهد بود.

نتایج پژوهش فرضیه سوم مبنی بر تأثیر دین‌داری بر خاص‌گرایی فرهنگی را تأیید ($\beta = -0/111$ و $P = 0/006$)؛ و که با نظریه‌های جامعه‌شناختی (دورکیم، دیویس، پارسونز، گیدنز و هانتینگتون) مبنی بر اثر هویت‌بخشی؛ همبستگی اجتماعی؛ معنابخشی و تقویت یگانگی افراد جامعه منطبق بوده و حاکی از پایداری به ارزش‌های دینی در این شهر است؛ و با پژوهش شعبی انطباق دارد. ضمن اینکه نقش میانجی متغیر دین‌داری یعنی فرضیه نهم نیز تأیید شده و اثر کل سنت‌گرایی بر خاص‌گرایی فرهنگی را افزایش داده است. در بررسی مایر (۲۰۱۸) دین عامل خاص‌گرایی معرفی شده و پژوهش امینی‌زاده (۱۳۹۴) از رابطه منفی هویت مذهبی در بعد مناسکی با هویت جهانی (عام‌گرایی) حکایت دارد.

نتایج پژوهش فرضیه چهارم مبنی بر تأثیر فضای مجازی بر خاص‌گرایی فرهنگی را تأیید ($\beta = -0/166$ و $P = 0/018$)؛ و حاکی از تأثیر معکوس فضای مجازی بر خاص‌گرایی فرهنگی است؛ یعنی افزایش میزان استفاده از فضای مجازی، با کاهش خاص‌گرایی و تقویت عام‌گرایی فرهنگی همراه است؛ و مؤید نظر گیدنز (۱۳۸۹) و تحقیق شفیعی‌نیا و حبیبی فهیم مبنی بر تأثیر عام‌گرایی بیشتر در اثر دوگانه فضای مجازی است. چون رواج فن‌آوری اطلاعات موجب تسهیل جریان اطلاعات به‌عنوان منبع تجارب جدید و تغییر ارزش‌ها و کاهش وابستگی به سنت‌ها و ترغیب مردم به نگرش جهانی است؛ که به دگرگونی مرزهای امر محلی و جهانی و تقویت گرایش عام و همزیستی فرهنگی می‌انجامد. انحصارات رسانه‌ای نیز به یک شکل شدن فرهنگ منجر و به اعتقاد بسیاری تهدیدی برای هویت فرهنگی است (گیدنز، ۱۳۸۹). همچنین تأثیر فضای مجازی در نقش میانجی یعنی فرضیه هشتم تأیید شده و اثر کل (منفی) جهانی‌شدن بر خاص‌گرایی فرهنگی را افزایش داده است. نتایج پژوهش صبوری و آذرگون (۱۳۹۲). حاکی از تأثیر فضای مجازی بر هویت جهانی است و پژوهش رفیع و عباس‌زاده‌مرزبالی (۱۳۹۸) نیز نشان داد که نفوذ فضای مجازی توانسته بر گرایش ایرانیان نسبت به ابعاد اصیل‌تر هویت ملی (ایرانیت و اسلامیت) تأثیر منفی داشته باشد و بر گرایش نسبت به بُعد مدرن هویت ملی (هویت جهانی) بیفزاید. همچنین پژوهش بابایی

(۱۳۹۶) حاکی از تأثیر میزان استفاده از اینترنت بر جهت‌گیری ارزشی (عام‌گرایانه) بوده و یافته‌های باقری (۱۴۰۱) بیانگر تأثیر میزان استفاده از رسانه‌های جمعی بر میزان هم‌گرایی بین قومی (عام‌گرایی) است.

نتایج پژوهش فرضیه پنجم مبنی بر تأثیر مهاجر بودن بر خاص‌گرایی فرهنگی را تأیید ($\beta = -0/052$ و $P = 0/046$). با این توضیح که رابطه معکوس مهاجر بودن با خاص‌گرایی فرهنگی به معنای تأثیر آن در افزایش عام‌گرایی نیست. بلکه ناشی از بیشتر بودن خاص‌گرایی شهروندان بومی نسبت به مهاجران است که در واکنش به حضور جمعیت غیربومی و داشتن داعیه ویژه بودن فرهنگ خود با تکیه بر سابقه تاریخی- فرهنگی است. نتایج تحقیق رستگار و هادی (۱۴۰۰) حاکی از تأثیر مهاجر بودن (بومی و غیربومی) بر خاص‌گرایی است؛ زیرا ساکنان بومی افراد غیربومی را به‌مثابه دیگری معضله‌دار تفسیر که سبب از دست رفتن منافع اقتصادی و ارزش‌های فرهنگی آنان می‌شود. نتیجه پژوهش طهماسبی (۱۴۰۱) نیز حاکی از رابطه معناداری بین توسعه صنعتی شهر کنگان و خاص‌گرایی است؛ که به‌ویژه ناشی از شکاف بومی و غیربومی (نیروی کار مهاجر) است. نتایج بررسی ربانی (۱۳۸۸) با این پژوهش مغایر و خاص-گرایی شهروندان غیربومی (در بندرعباس) کمی بیش از افراد بومی است.

نتایج پژوهش فرضیه ششم مبنی بر تأثیر تحصیلات بر خاص‌گرایی فرهنگی را تأیید ($\beta = -0/095$ و $P = 0/001$) و بیانگر تأثیر معکوس تحصیلات بر خاص‌گرایی فرهنگی است و بالا رفتن آن سبب افزایش گرایش به عام‌گرایی است؛ که با دیدگاه پارسونز، لرنر و هانتینگتون و نیز پژوهش‌های لرنر (۱۹۶۴)، روناسی (۱۳۸۷) بلازیو (۲۰۲۱) و رضادوست (۱۳۹۳) و بابایی (۱۳۹۶) مبنی بر تأثیر تحصیلات بر گرایش بیشتر به عام-گرایی است مطابق است.

نتایج پژوهش فرضیه هفتم مبنی بر تأثیر پایگاه اقتصادی اجتماعی بر خاص‌گرایی فرهنگی را تأیید ($\beta = -0/104$ و $P = 0/009$)؛ و حاکی از تأثیر معکوس پایگاه اقتصادی- اجتماعی بر خاص‌گرایی است؛ به عبارت دیگر بالا رفتن پایگاه سبب افزایش رویکرد عام‌گرایانه است. پژوهش رضادوست (۱۳۹۳) و بری (۱۹۷۶) نیز مؤید رابطه پایگاه با

عام‌گرایی است. همچنین پژوهش بلازیو (۲۰۲۱) و بابایی (۱۳۹۶) از تأثیر وضعیت مالی و درآمد بر گرایش به خاص‌گرایی/عام‌گرایی حکایت دارد.

در مجموع می‌توان گفت در روابط اجتماعی و رویکردهای فرهنگی حاکم بر قلمرو مکانی پژوهش با نوعی دوگانه‌ها اعم از خاص‌گرایی-عام‌گرایی، بومی-غیربومی، خرده‌فرهنگ-فرهنگ غالب و نیز امر محلی و جهانی روبرو هستیم؛ که شهروندانی با قومیت، گویش‌ها و فرهنگ‌های گوناگون ضمن جدایی‌گزینی نسبی به‌طورکلی از همزیستی فرهنگی برخوردار، ترکیب جمعیتی خاص با تنوع فرهنگی و هویتی ترکیبی را شکل داده و همزمان خاص‌گرایی و عام‌گرایی فرهنگی را شاهد هستیم. از طرفی فرآیند جهانی‌شدن و توسعه‌ی فن‌آوری‌های نوین در حوزه‌ی اطلاعات و ارتباطات، ویژگی‌های فرهنگی را دستخوش تغییر کرده و بسیاری از آنچه خاص شمرده می‌شد را به عام تبدیل و به تغییرات فرهنگی سرعت بخشیده و سبب عام‌گرایی و نوعی فرهنگ فراگیر شده است. البته آنگونه که گیدنز، رابرتسون، فدرستون و کاستلز گفته‌اند؛ جهانی‌شدن فرهنگی نوعی فرایند و تحول دیالکتیکی است و فرهنگ‌های متفاوت بومی و محلی و نیز عام-گرایی و خاص‌گرایی فرهنگ‌ها و هویت‌ها و زندگی گروه‌های قومی و فرهنگ‌های گوناگون در شهرهایی چندفرهنگی تداوم دارد (گیدنز، ۱۳۸۹: ۸۹)؛ و توجه و تأکید مهاجران و اکثریت بومی بر سنت‌های فرهنگی خود به معنای صرف نظر از اشتراکات فرهنگی در قلمرو پژوهش حاضر نبوده و مصداق دیدگاه سیلورستون (۲۰۰۳ به نقل از: جورجیو، ۲۰۰۵) است که بر دیالکتیک بین اقلیت و اکثریت و اجزای مختلف فرهنگ‌ها تأکید دارد. باید افزود که رویکرد طبقات مختلف با ویژگی‌های متفاوت فردی و اجتماعی یکسان نبوده و از سطوح گوناگون خاص‌گرایی یا عام‌گرایی فرهنگی برخوردار و در سه دسته قرار دارند:

- ۱) وابستگی شدید به ارزش‌ها، سنت‌ها و فرهنگ بومی و سعی در حفظ آن در برابر دیگر فرهنگ‌ها و فرهنگ جهانی.
- ۲) علاقه‌مندی به فرهنگ خود و تمایل به ارتباطات فرامحلی و فراملی، همزیستی و بهره‌مندی از عناصر فرهنگی نو.

۳) عدم وابستگی به فرهنگ بومی - محلی و دارای رویکرد عام‌گرایانه و ارتباطات بین فرهنگی در سطح ملی و جهانی.

پیشنهادها

۱- فضای مجازی گرایش عام و جهانی را تقویت و از خاص‌گرایی کاسته و به همزیستی فرهنگی کمک می‌نماید؛ اما به نظر می‌رسد برای پیش‌گیری از استحاله و بی‌تفاوتی فرهنگی به‌ویژه در مورد جوانان، ترویج و تقویت فرهنگ بومی - محلی و ملی و نوعی خاص‌گرایی فرهنگی متعادل و به تعبیر الیسون (۱۳۹۷) «خاص‌گرایی تعدیل‌شده» در فضای مجازی که به تقویت هویت فرهنگی بیانجامد و نیز برنامه‌ریزی و بهره‌گیری از سازمان‌ها و نهادهای آموزشی و فرهنگی و رسانه‌های گوناگون در این زمینه مؤثر خواهد بود.

۲- با ایجاد شناخت و آگاهی نسبت به اقوام و فرهنگ‌های گوناگون، تکیه بر آیین‌ها و آداب و رسوم و دست‌آوردهای مشترک، از طریق صدا و سیما و دیگر رسانه‌ها به‌ویژه فضای مجازی می‌توان به تقویت احساسات عام‌گرایانه در سطح ملی و محلی و کاهش مرزبندی و جدایی‌گزینی شهروندان بومی و غیربومی و خاص‌گرایی افراطی کمک کرد.

منابع

- احمدی، فهیمه (۱۳۸۹). مطالعه نمودهای خاص‌گرایی فرهنگی: راهی برای مبارزه با بحران هویت در وبلاگ‌های ایرانی. مجله جهانی رسانه - نسخه فارسی، ۱ (۵)، صص ۱۵-۲۶.
- اسمیت، آنتونی (۱۳۸۳). ناسیونالیسم (نظریه، ایدئولوژی، تاریخ)، مترجم: منصور انصاری، تهران: مؤسسه مطالعات ملی، تمدن ایرانی.
- اسمیت، فیلیپ و رایلی، الگزنדר (۱۳۹۴). نظریه فرهنگی، مترجم: محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.
- افضلیان‌سلامی، موسی؛ زمانی‌مقدم، مسعود و صالحی، اسماعیل (۱۳۹۷). بررسی مشارکت اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در شهرستان خواف. مطالعات فرهنگی اجتماعی خراسان. ۱۳ (۲). ۷-۴۶.

- بابائی، م. میرعلوی، س.م و رئیسی مبارکه، س (۲۰۱۷). رابطه بین شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی توسعه انسانی در سطح خرد و جهت‌گیری ارزشی (مورد مطالعه: ساکنان شهرهای سیاهکل و لاهیجان استان گیلان). *علوم اجتماعی*. ۱۱(۳۸)، ۳۴۱-۳۷۸.
- باقری، م. نواح، ر و شجاعی‌برجویی، ح (۲۰۲۲). الگوسازی ساختاری عوامل فرهنگی، اجتماعی و سیاسی تأثیرگذار بر هم‌گرایی بین‌قومی در شهر اهواز. *پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران*. ۱۱(۳): ۳۹-۶۶.
- پورحسن‌درزی، قاسم (۱۳۸۸). خاص‌گرایی‌های فرهنگی و فرهنگ جهانی، *فصلنامه خط اول، رهیافت انقلاب اسلامی*، سال سوم، شماره ۹، صص ۴۵-۶۰.
- پیراهی، نیر. کشاورز، حمیدرضا و فتحی، منیژه (۱۳۹۵). بررسی گونه‌های مختلف دین‌داری در مواجهه با مؤلفه‌های مدرنیته (مطالعه موردی: دانشجویان دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران)، *فصلنامه جامعه، فرهنگ و رسانه*، سال پنجم، شماره ۱۸، ۱۲۳-۹۹.
- تاملینسون، جان (۱۳۸۱). *جهانی‌شدن و فرهنگ*، ترجمه: محسن حکیمی، تهران: نشر دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- جهانبخش، محمدعلی (۱۳۹۳). *جامعه‌شناسی فرهنگی ایران*، چاپ چهارم، تهران، مبنای خرد.
- حاجی‌حیدری، حامد و متقی‌زاده، علی (۱۳۹۱). بازسازی الگوی بازاندیشی‌گیدنز بر مبنای مواضع اخیرتر او راجع به سنت، *فصلنامه مطالعات و تحقیقات اجتماعی*، دور اول، شماره ۳: ۴۱-۸۳.
- خالقی‌نژاد، مریم و کارخانه، مهسا (۲۰۱۸). *خاص‌گرایی فرهنگی و تضاد با جهانی‌شدن فرهنگی*، مرکز بین‌المللی مطالعات صلح (IPSC)، *فصلنامه دیپلماسی صلح عادلانه*، شماره ۱۲.
- حبیبی‌فهم، حبیب‌اله و همکاران (۱۳۹۱). رابطه فضای مجازی و عام‌گرایی کاربران اینترنت در میان کارکنان سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۲۳(۲): ۱۵۹-۱۴۰.
- حسن‌زاده، صالح و شیخ، مهدی (۱۳۹۵). *رابطه سنت‌گرایی با معرفت دینی*، آینه معرفت، ۱۶(۴۷)، ۶۱-۸۶.

- ربانی، ر؛ پورافکاری، ن؛ کتابی، م و رئوفی، م (۱۳۸۸). بررسی موانع فرهنگی- اجتماعی توسعه با تأکید بر خاص‌گرایی (مطالعه موردی هرمزگان شهر بندرعباس). *جامعه‌شناسی کاربردی*. ۲۰(۳). ۳۵-۱۳۵-۱۵۶.
- رجبی، علی محمد (۱۳۹۸). *چستی فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی*، تهران: انتشارات پشتیبان.
- رستگار، یاسر و هادی، سیما (۲۰۲۰). هویت بومی در برابر هویت غیربومی؛ پژوهشی کیفی درباره ناسازگاری‌های هویتی در شهر بندرعباس. *فصلنامه علوم اجتماعی*. ۲۷(۹۰)، ۶۰-۳۳.
- رستم‌بیگی، سمانه (ثمین). (۱۴۰۰). جهانی‌شدن در تولید و آموزش هنرهای سنتی. *هنرهای صناعی ایران*. ۴(۱)، پیاپی ۶، ۱۷-۲۶.
- رضادوست، کریم و همکاران (۱۳۹۳). *جهت‌گیری‌های عام‌گرایانه و عوامل اجتماعی- فرهنگی مؤثر بر آن (مورد مطالعه: جامعه‌ی شهری ده‌دشت)*، مطالعات توسعه اجتماعی- فرهنگی، ۳(۲)، ۵۰-۲۹.
- رضائی/مینلویی، حسین و دیلمقانی، فرشید (۱۳۹۷). تحلیل بحران هویت قومی در ایران در بستر جهانی‌شدن و فضای مجازی با رویکرد علم‌پایداری، همایش الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، دوره ۷، ۳۷۹-۳۵۷.
- رفیع‌پور، فرامرز (۱۳۷۸). *آنومی یا آشفتگی اجتماعی*، تهران، سروش.
- روناسی، حمیدرضا و احمدی، اکبر (۱۳۸۷). بررسی سوگیری‌های ارزشی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی منطقه ۴، *فصلنامه علمی- پژوهشی علوم اجتماعی*، سال چهارم، شماره ۱۸، صص ۸۳-۱۱۳.
- سپهرنیا، رزیتا (۱۳۹۰). *بررسی نقش جهانی‌شدن در شکل‌گیری خاص‌گرایی‌های فرهنگی*. *مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی*، ۲(۵)، ۱۲۱-۱۴۴.
- سرافرازی، مهرداد و همکاران (۱۳۹۳). *جهانی‌شدن (مفاهیم، دیدگاه‌ها، ابعاد، آثار و پیامدها)*، تهران: مرکز ملی مطالعات جهانی‌شدن.

- سو، آلوین‌ی (۱۳۸۰). **تغییر اجتماعی و توسعه**، ترجمه محمود حبیبی‌مظاهری، چاپ دوم، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- شعبی، محیا (۱۳۹۵). بررسی جامعه‌شناختی همبستگی اجتماعی و عوامل مرتبط با آن در بین شهروندان شهر تهران و ارائه الگوی مطلوب، پایان‌نامه برای دریافت درجه دکتری از دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکز.
- شفیعی‌پور، ابراهیم (۱۳۹۰). جهانی‌شدن فرهنگی و تأثیر آن بر هویت ملی؛ فرصت‌ها و تهدیدها، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی.
- شفیعی‌نیا، عباس (۱۳۹۴). «پیامدهای شبکه‌های اجتماعی مجازی (مطالعه موردی هویت ملی و هویت قومی کردها)» **فصل‌نامه علمی - تخصصی پژوهش‌های سیاسی**، سال پنجم، شماره ۱۳، صص ۶۲-۸۳
- شمس‌احمر، مهران (۱۴۰۰). **ساختار و کارکردهای فرهنگ: تأملی در خاستگاه چیستی و چرایی فرهنگ اجتماعی**، تهران: آگرین کتاب (کتاب الکترونیکی فیدیبو).
- صالحی‌امیری، سیدرضا و محمدی، سعید (۱۳۹۲). **دیپلماسی فرهنگی**، چاپ دوم، تهران: ققنوس
- صبوری‌خسروشاهی، حبیب و آذرگون، نسرین (۱۳۹۲). **فضای مجازی و هویت جهانی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی)**. **مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی (مطالعات راهبردی جهانی‌شدن)**، ۴(۱۰)، ۲۸-۱.
- رفیع، حسین و عباس‌زاده‌مرزبالی، مجید (۱۳۹۸). **چالش‌های ناشی از فرآیند جهانی‌شدن و فضای مجازی برای هویت ملی و راه‌کارهای مقابله با آنها**، **مجله سیاست و روابط بین‌الملل**، ۳(۶): ۱۱۱-۸۵
- طهماسبی، اکبر. **جهانبخش**، اسماعیل و حقیقتیان، منصور (۱۴۰۱). «بررسی پیامدهای اجتماعی توسعه صنعتی شهر کنگان با تأکید بر تشدید خاص‌گرایی و نابرابری اجتماعی»، **جامعه‌شناسی سیاسی ایران**، ۵(۱)، ۱۷، ۳۰۴-۳۲۸.

- قزلسفلی، محمدتقی، حبیبی‌رضی‌آباد، اکبر (۱۳۹۵). تأثیر جهانی‌شدن بر خاص‌گرایی‌های قومی در خاورمیانه (مطالعه موردی: ترکیه، عراق و سوریه). فصلنامه سیاست، سال چهل و ششم شماره ۴ (پیاپی ۴۰)، صص ۹۷۹-۹۹۴.
- کاوسی، اسماعیل (۱۳۹۳). رویکرد چندرشته‌ای به جهانی‌شدن، فصل ششم: فرهنگ و جهانی‌شدن، مرکز ملی مطالعات جهانی‌شدن
- گل‌محمدی، احمد (۱۳۹۶). جهانی‌شدن فرهنگ، هویت، چاپ هشتم، تهران، نشر نی.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۹). جامعه‌شناسی، ترجمه: ترجمه حسن چاوشیان، ویرایش چهارم، تهران: نشر نی.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۴). پیامدهای مدرنیت، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: نشر مرکز.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۳). چکیده آثار آنتونی گیدنز / ویراستار: فیلیپ کسل؛ ترجمه حسن چاوشیان، تهران: ققنوس
- مرشدی، ابوالفضل (۱۴۰۱). جامعه ایرانی در منازعه سنت و تجدد: گسست در عین تداوم. تداوم و تغییر اجتماعی، ۱(۲): ۲۱۷-۲۲۸.
- موحد علوی، علی‌رضا (۱۳۹۴). نفوذ فرهنگی، رویکرد تعامل‌گرایانه مبتنی بر دیپلماسی نظام سلطه، ویژگی‌ها و راهکارهای مقابله. مطالعات عملیات روانی، (۴۲)، ۹۱-۱۰۲.
- منصوری‌نیا، ا؛ فغانی‌ماکرانی، خ و آقااحمدی، ق (۱۳۹۸). اولویت‌بندی و اعتباربخشی مدل جهت‌گیری انتخاب‌های ممکن فراروی کنشگران در نظریه حسابداری فرهنگی. دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۸(۳۱): ۱۸۵-۲۰۲.
- موسوی‌سرشت، سیدمعین و بابایی‌فرد، اسداله. (۱۴۰۱). بازآفرینی هویت فرهنگی قومی در میان مردم عرب خوزستان. توسعه اجتماعی، ۱۶(۳): ۶۳-۹۲.
- وطنی، سونیا و ساعی، منصور (۱۳۹۴). بررسی رابطه بین میزان بهره‌مندی از رسانه‌های نوین (اینترنت) و میزان پایبندی نسل جوان به ارزش‌های اجتماعی. علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی شوشتر، ۹ (۳) ۳۰، ۱۷۳-۲۰۶.
- عظیمی‌هاشمی، مژگان (۱۳۷۳). عام‌گرایی و عوامل مؤثر بر آن، پایان‌نامه کارشناسی ارشد پژوهشگری اجتماعی، دانشگاه شهید بهشتی تهران.

- هریسون، لارنس و هانتینگتون، ساموئل (۱۳۸۸). *اهمیت فرهنگ*، ترجمه: انجمن توسعه مدیریت ایران، چاپ دوم، تهران، انتشارات امیرکبیر
- همیلتون، ملکم (۱۳۹۰). *جامعه‌شناسی دین*. ترجمه محسن ثلاثی. چاپ سوم. تهران: نشر ثالث.

- Berry, John W; Kalin, Rudolf & Taylor, Donald M (1976). "Multiculturalism and Ethnic Attitudes in Canada: A Summary of a National Survey". Ministry of State for Science and Technology. Ottawa.
- De Blasio, G., Scalise, D., & Sestito, P. (2021). Universalism vs. particularism: a round trip from sociology to economics. *Review of Social Economy*, 79(2), 286-309.
- Chen, Chao C. Gaspar, Joseph P. Friedman, Ray. Newbury, William. Nippa, Michael C. Xin, Katherine. Parente, Ronaldo. (2017). *Paradoxical Relationships Between Cultural Norms of Particularism and Attitudes Toward Relational Favoritism: A Cultural Reflectivity Perspective*. Journal of Business Ethics volume 145, pages 63–79.
- Caves, Roger. W. (2004). *Encyclopedia of the City*. New York. Routledge.
- Georgiou, M. (2005). Diasporic media across Europe: Multicultural societies and the universalism–particularism continuum. *Journal of ethnic and migration studies*, 31(3), 481-498.
- Giddens, A. (2006). *Sociology* (5th ed). Cambridge: Polity Press.
- Ingelhart, Ronald and Abramson Paul E. (1999). "Measuring Postmaterialism", *American Political Science Review*, Vol. 93, No. 3, PP 665-677
- Ma, L. & McLean Parks, J. (2007). Rules or relationships: Scale development of universalism versus particularism as individual values. In IACM 2007 *Meetings* <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1111663>
- Mayer, A. E. (2018). Cultural particularism as a bar to women's rights: Reflections on the Middle Eastern experience. In *Women's rights, human rights* (pp. 176-188). Routledge.
- McCain, Stewart. (2015). Speaking like a State? Cultural Imperialism, linguistic Particularism and local officials in the Napoleonic Enquiry into the Patois, 1800-12. *French History*, 29(4): 510-529.
- Owen, T. (2007). Culture of Crime Control: THROUGH A POST-FOUCAULDIAN LENS, Quoted in *Internet Journal of Criminology*. (3). 1-13.
- Paramore, K. (2020). Liberalism, Cultural Particularism, and the Rule of Law in Modern East Asia: The Anti-Confucian Essentialisms of Chen Duxiu and Fukuzawa Yukichi Compared. *Modern Intellectual History*, 17(2), 527-542.

- Pendenza, M. (2017). Societal cosmopolitanism: the drift from universalism towards particularism. *Distinktion: Journal of Social Theory*, 18(1), 3-17.
- Peterson, Robert. D. Wunder, D. F., & Mueller, H. L. (1999). *Social problems: Globalization in the twenty-first century*: New Jersey: Prentice Hall.
- Robertson, Roland. (1992). *Globalization: social Theory and Global Culture*. London: Sage.
- Rotondi, V., & Stanca, L. (2015). The effect of particularism on corruption: Theory and empirical evidence. *Journal of Economic Psychology*, 51, 219-235. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2015.09.008>
- SOREK, T. (2013). Calendars, Martyrs, and Palestinian Particularism under British Rule. *Journal of Palestine Studies*, 43(1), 6-23.
- Strate, Lance (1999). "The varieties of cyberspace: Problems in definition and delimitation". *Western Journal of Communication*. 63(3): 382-412.
- T;dh, John W; Kalin, Rudolf & Taylor, Donald M (1976). "Multiculturalism and Ethnic Attitudes in Canada: A Summary of a National Survey". Ministry of State for Science and Technology. Ottawa.
- Tompkins, Donald. Galbraith, Diane., & Tompkins, Patricia. (2010). "Universalism, Particularism and cultural self-awareness: a comparison of American and Turkish university students". *Journal of International Business and Cultural Studies*. 3(10). 26-46.
- Zygadlo, P. (2018). Cultural Particularism and Intercultural Communication: The Case of Chinese Face. *IAFOR Journal of Cultural Studies*. 3 (2): 65-78.

COPYRIGHTS

© 2023 by the authors. Licensee Advances in Sociological Urban Studies Journal. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

